GULLIVERNING SAYOHATLARI

Jonatan Svift

TOSHKENT
«ADABIYOT UCHQUNLARI»
2018

LILIPUTIYAGA SAYOHAT

I

Uch havozali «Ohu» kemasi Janubiy okeanga jo'nab ketmoqda edi. Quyruq tomonda turgan kema vrachi – Gulliver durbindan bandargohga tikilardi. U yerda xotini bilan ikki bolasi – o'g'li Jonni va qizi Betti qolgan edi.

Bu Gulliverning birinchi marta dengiz safariga chiqishi emasdi. U sayohat qilishni yaxshi ko'rardi. Maktabdaligidayoq otasi yuborib turadigan pullarining hammasini dengiz xaritalari va o'zga yurtlar haqidagi kitoblarga sarflardi. U geografiya bilan matematikani qunt bilan o'rganardi, negaki, dengizchi uchun bu fanlar ko'proq kerak bo'ladi.

Otasi Gulliverni o'sha paytlardagi eng mashhur londonlik vrachga shogirdlikka berdi.

Gulliver uning qo'lida bir necha yil ta'lim oldi, ammo dengiz haqidagi o'ylarini yodidan qo'ymadi. Vrachlik kasbi ish berdi: o'qishni tugatgach, u «Qaldirg'och» kemasiga vrach bo'lib ishga kirdi va unda uch yarim yilcha dengiz kezdi. Keyin esa «Yaxshi umid» degan katta kemada Sharqiy va G'arbiy Hindistonga bir necha bor safar qildi.

Safar vaqtida Gulliver hech zerikmasdi. Kayutasida uyidan olib chiqqan kitoblarni o‘qir, qirg‘oqda esa notanish qabilalarning turmushlarini kuzatar, ularning tillari va urf-odatlarini o‘rganar edi. Qaytayotganida esa yo‘lda ko‘rgan-kechirganlarini batafsil yozib kelardi. Bu gal ham dengiz safariga otlanarkan, Gulliver qalingina qo‘yin daftarcha olib chiqqan edi. Daftarchaning birinchi betida shu so‘zlar yozilgan edi:

«1699-yilning 4-mayida Bristoldan safarga otlandik».

II

«Ohu» Janubiy okean bo‘ylab ko‘pgina hafta va oylar davomida yo‘l bosdi. Shamol qulay esardi. Sayohatlari muvaffaqiyatli davom etardi. Ammo bir kuni, Sharqiy Hindistonga o‘tayotganlarida kema dahshatli bo‘ronga duch kelib qoldi. Bo‘ron-u to‘lqinlar uni noma’lum tomonga olib ketdi. Kemada esa oziq-ovqat va chuchuk suv tugab qolgan edi.

O‘n ikki matros tinkasi qurigani va ochligidan vafot etdi. Qolganlari oyoqlarini arang surgab bosardilar. Kema esa pista po‘choqdek u yoqdan-bu yoqqa qalqib ketardi.

Qop-qorong‘i kechada shamol «Ohu»ni to‘ppa-to‘g‘ri tikka qoyaga qarab yeldirib ketdi. Matroslar buni ancha kech payqab qolishdi. Kema qoyaning qirrasiga borib urilib, tilka-tilka bo‘lib ketdi. Faqat Gulliver-u beshta matros qayiqda jon saqlab qolishga muvaffaq bo‘lishdi. Ular qayerdadir yaqin orada yer borligini bilishar, unga yetib olishga umid bog‘lashar edi. To‘lqinlar ularni ancha vaqtgacha yeldirib yurdi, ular g‘oyatda toliqib qoldilar. To‘lqinlar esa tobora yuksalib borardi, nihoyat eng baland to‘lqin qayiqni ko‘tarib tashlab, ag‘darib yubordi.

Gulliverni suv ko'mib ketdi.

U sho'ng'ib chiqqanida yonida hech kim yo'q, barcha hamrohlari cho'kib ketgan edi.

Esayotgan shamol va quyilib kelayotgan suv daldasida Gulliver yakka o'zi boshi oqqan tomonga qarab suzib keta boshladi. O'qtin-o'qtin oyog'ini yerga qo'yishga intilib paypaslanar, yerdan esa hech bir darak yo'q edi. Endi yana suzaverishga madori qolmagan: shalabbo bo'lgan kaftani bilan suvda bo'kib vazminlashgan poyabzali pastga tortar edi. Og'ziga suv kirib, nafasi tiqilardi. Birdaniga oyoqlari zarang yerga tegdi.

Sayoz joyga chiqib qolgan ekan. Gulliver qum bosgan yerga ehtiyotlik bilan bir-ikki qadam qo'ydi-da, suvning qarshiligini yenga-yenga asta-sekin oldinga qarab keta boshladi.

Yurishi tobora yengillashib borardi. Avval suv yelkasidan kelib turgan edi, keyin beligacha, shundan keyingina tizzasigacha tushdi. U, qirg'oq juda yaqin qoldi, deb o'ylagan edi, lekin bu joyda suv tagidagi yerning nishabi juda yotiq ekan, Gulliver anchagacha tizza bo'yi suv kechib borishga majbur bo'ldi. Nihoyat, suv bilan qum orqada qoldi. Gulliver juda yumshoq va g'oyat pastak giyoh bosgan o'tloqqa chiqib bordi. U yerga uzala tushib, yuzini kaftiga qo'ydi-da, qattiq uyquga ketdi.

III

Gulliver ko'zini ochganida kun yorishib ketgan edi. U chalqancha yotar, quyosh tikka yuziga tushib turar edi.

Ko'zlarini ishqalamoqchi edi, qo'lini ko'tarolmadi, o'tirmoqchi bo'lgan edi, qimirlayolmadi. Tanasi

qo'ltiqlaridan tortib tizzalarigacha chizimchalar bilan tang'ilgan; qo'llari-yu oyoqlari chizimcha to'r bilan tarang tortib qo'yilgan; har bir barmog'i ham chizimcha bilan tang'ilgan edi. Hatto qalin sochlarigacha chizimchalar bilan qo'shib o'rab, tarang tortgancha yerga qoqilgan qoziqchalarga chirmab qo'yilgan edi. Gulliver to'rga tushgan baliqqa o'xshab qolgandi.

«Hali uxlayotibman, shekilli», deb o'yladi u. Qo'qqisdan sichqondek yugurik bir narsa oyog'i bo'ylab pildirab keldi. Ana, qorniga tirmashib chiqib, ko'kragi tomon beozor o'rmalay boshladi, endi engagiga yaqinlashib kela boshladi. Gulliver bir ko'zi bilan qiya qaradi. Bu qanday mo'jiza bo'ldi?!

Engagining tagginasida odam turibdi, qo'li bor, oyog'i bor rasmana odam turibdi!

Boshida – yaltiroq dubulg'a, qo'llarida – o'q bilan yoy, yelkasida – sadoq. O'zi esa bodringcha ham kelmaydi. Shundaylardan beshtasi yig'ilib kelsa Gulliverning kaftigayoq joylashib ketishi mumkin.

Gulliver hayratdan qichqirib yubordi. Jajji odamlar sarosimaga tushib, tiraqaylagancha qochishdi. Ular qoqilib yiqilishar, yana o'rinlaridan sapchib turib, ketma-ket yerga sakrashar edi.

Ikki-uch daqiqa hech kim Gulliverning yoniga yo'lamadi. Faqat quloqlari ostida chigirtkalarning shitir-shitiriga o'xshagan tovushlar tinimsiz eshitilib turardi.

Ammo tez orada jajji odamlar yana yurak yutib, uning oyoqlariga tirmashib chiqa boshladilar, oralaridagi eng dovyuragi pusgancha yuziga yaqin kelib, engagiga nayzasini taqab ko'rdi-da, ovozini yangratgancha qichqirdi:

– Gekina degul!

– Gekina degul! Gekina degul! – degan ingichka ovozlar qo'shildi hamma tomondan.

Ammo Gulliver, garchand ko'pgina chet tillarni bilsa-da, bu so'zlarning ma'nosini uqolmadi. Gulliver chalqancha tushgan ko'yi uzoq yotdi. Qo'llari-yu oyoqlari nihoyatda uvishib qolgan edi. U bor kuchini yig'ib, chap oyog'ini yerdan uzib olishga tirishdi.

Nihoyat bunga muyassar bo'ldi. Yuzlab ingichka, chiyrak chizimchalar tang'ilgan qoziqchalarni sug'urib oldi-da, qo'lini ko'tardi.

Shu zahotiyoq pastda kimdir chiyillab chinqirdi:

– Tolgo finak!

Gulliverning qo'li, yuzi, bo'yniga bir yo'la yuzlab o'qlar sanchildi. Jajji odamlarning o'qlari ignadek ingichka, o'tkir edi. Gulliver ko'zlarini yumdi-da, qorong'i tushguncha qimirlamay yotmoqchi bo'ldi. «Qorong'ida bo'shalib olishim oson bo'ladi», deb o'yladi u. Ammo o'tloqda qorong'i tushishini poylab yotish nasib qilmadi. O'ng qulog'ining tagginasida ancha vaqt taq-tuqlagan tovush eshitilib turdi, yonginasida kimdir taxtaga mix qoqayotgandek edi.

Bolg'achalar bir soat davomida taq-tuqlab turdi. Gulliver boshini sal burdi – shundan ortiq burishiga chizimchalar bilan qoziqchalar yo'l bermasdi – boshining yonginasida hozirgina qurib bitkazilgan yog'och minbarni ko'rdi. Bir necha jajji odam unga narvon qo'ymoqda edi.

Keyin ular qochib qolishdi, narvondan asta-sekin odimlagancha minbarga uzun ridoli jajji odam chiqib keldi. Orqasidan bundan ikki barobar past yana bittasi uning etagini tutib kelmoqda edi. Chamasi mahram bola edi, shekilli. U Gulliverning jimjilog'icha ham kelmasdi.

Eng keyin minbarga qo'llarida tarang tortilgan kamalak tutgancha ikki o'qchi chiqib keldi.

– Langro degyul san! – deb uch marta qichqirdi ridoli jajji odam va eni-bo'yi qayin yaprog'icha keladigan qog'oz o'ramini ochdi.

Shu ondayoq jajjilardan elliktasi Gulliverning oldiga yugurib kelib, uning sochlariga ulangan chizimchalarni kesib yubordi. Gulliver boshini burib, ridoli jajjining o'qiyotganlariga quloq solib turdi. Ridoli uzundan-uzoq o'qidi va gapira ketdi. Gulliver hech narsa tushunmagan bo'lsa ham har ehtimolga qarshi bosh irg'ab, bo'sh qo'lini ko'ksiga bosdi. U payqadiki, qarshisida turgan kimsa qandaydir e'tiborli shaxslardan, ajab emaski, qirolning elchisi bo'lsa.

Avvalo, Gulliver elchidan unga ovqat berishlarini iltimos qilmoqchi bo'ldi. Kemadan tushib kelganidan buyon tuz totmagan edi. U barmog'ini ko'tarib, bir necha marta lablariga olib bordi. Aftidan ridoli jajji odam Gulliverning imosini tushundi, shekilli. U minbardan tushib keldi-da, darozning yon tomonlariga bir necha uzun narvon qo'yishni buyurdi. Chorak soat ham o'tmagan ediki, bu narvonlardan ikki bukchaygan yuzlarcha yuk tashuvchilar oziq-ovqat solingan savatlar ko'tarib chiqa boshladilar. Savatlarga no'xatdek keladigan minglab non, yong'oq kattaligidagi dudlangan go'sht, bizning pashshadan ham kichik qovurilgan jo'jalar solingan edi. Gulliver birvarakayiga uchta non bilan ikkita son go'shtni paqqos tushirdi. Beshta biyron qilib pishirilgan buqa, sakkizta qoqlangan qo'y, o'n to'qqizta dudlangan go'sht bilan ikki yuztacha g'oz-u jo'jani yedi.

Tezda savatlar bo'shab qoldi. Shundan keyin jajjilar Gulliverning qoliga vinoli ikki bochkani dumalatib keldilar. Bochkalar bahaybat – har biri stakandek kelardi.

Gulliver bochkalardan birining tagini qoqib tushirdi, ikkinchisining tagini ham qoqib tashladi-da, bir necha yutishda ikkala bochkani ham quritdi-qo'ydi.

Jajjilar hayratlanganlaridan chapak chalib yubordilar. Keyin ular imo-ishoralar bilan bo'shagan bochkalarni yerga tashlashini iltimos qildilar.

Gulliver ikkalasini ham tashlab yubordi. Bochkalar havoda bir necha bor o'mbaloq oshib yerga tushdi-da, qasira-qusurlagancha turli tomonlarga dumalab ketdi.

O'tloqdagi xaloyiq chetlana turib qichqira boshladi:

– Borach mevola! Borach mevola!

Vinoni ichganidan keyin Gulliverning darrov uyqusi kelib qoldi. Ko'zi uyquda ekan, jajji odamlarning gavdasi bo'ylab uyoqdan-buyoqqa chopayotganini, tepalikdan quvgandek sirg'anib tushayotganini, uni kaltak va nayzalar bilan qitiqlayotganini, barmog'idan barmog'iga sakrayotganini sezib yotardi.

Uyqusini buzayotgan bu kichkina pitraklardan o'n-o'n beshtasini irg'itib tashlagisi keldi-yu, ammo ko'zi qiymadi. Negaki, bu jajji odamlar uni mazali, to'yimli taomlar bilan siylashdi, bunga javoban ularning qo'l-oyoqlarini mayib qilib qo'ysa nonko'rlik bo'lardi. Qolaversa, ularning hammasini bir chertishda behudaga qirib yuborishi mumkin bo'lgan bahaybat darozning ko'ksi bo'ylab uyoqdan-buyoqqa chopib yurgan bu ushoq-ushoq odamlarning odatdan tashqari jasurligiga hayratlanmasdan iloji yo'q edi.

Gulliver ularga e'tibor bermaslikka qaror qildi. Vinoning o'tkirligidan karaxtlashib, tez orada uxlab qoldi. Jajji odamlarning ayni muddaosi ham shu edi. Ular bahaybat mehmonlarini uxlatish uchun bochkalardagi vinoga uyqu dori sepgan edilar.

IV

Gulliver kelib qolgan mamlakat Liliputiya deb atalardi. Bu mamlakatda liliputlar yashardi.

Liliputiyadagi eng baland daraxtlarning bo'yi bizdagi qarag'ayning tupicha kelar, eng katta uylar stoldan ham past edi.

Guliverdek daroz odamni Liliputiyadagilardan hech kim hech qachon ko'rmagan edi.

Imperator uni poytaxtga olib kelishlarini buyurgan. Gulliverni uxlatganlarining sababi ham shunda edi. Imperatorning buyrug'i bilan besh yuz duradgor yigirma ikki g'ildirakli bahaybat arava yasadi. Arava bir necha soatda bitkazildi-yu, lekin Gulliverni unga ortish oson ish emas edi. Buning uchun liliput injenerlar shunday bir reja o'ylab topdilar. Ular aravani uxlab yotgan darozning yonboshiga taqab qo'ydilar. Keyin yerga tepasida chig'iri bor saksonta xoda o'rnatdilar-da, chig'irlarga bir uchiga ilgak ilingan yo'g'on arqonlar o'tkazdilar. Arqonlar rasmana chizimchadan yo'g'on emas edi. Liliputlar ishga kirishdilar. Ular Gulliverning butun gavdasi-yu ikki qo'li bilan ikki oyog'ini qattiq chirmab tang'idilar-da, bog'ichlarni ilgaklarga ilib, chig'irlarga o'tkazilgan arqonlarni torta boshladilar.

Bu ishni amalga oshirish uchun Liliputiyaning hamma tomonlaridagi polvonlardan to'qqiz yuzta sarasi yig'ib kelingan edi.

Ular oyoqlarini yerga tiragancha qora terga tushib, kuchlari boricha arqonni ikki qo'llab tortardilar. Bir soat davomida ular Gulliverni yerdan yarim encha uzib ola oldilar, ikki soatdan keyin ikki encha ko'tardilar, uch soat deganda aravaga ortdilar.

Aravaga saroy otxonasidagi otlardan, kattaligi yangi tug'ilgan mushuk bolasidek keladigan, bir yarim mingta eng yirigini o'nta-o'ntadan qatorlab qo'shdilar.

Aravakashlar qamchilarini siltashlari bilan arava Liliputiyaning bosh shahri – Mildendoga olib boradigan yo'l bo'ylab asta-sekin jo'nadi.

Gulliver hamon uxlardi. Agar uni imperator gvardiyasidagi zobitlardan biri tasodifan uyg'otib yubormasa, ehtimolki, u manzilga yetgunlarigacha ham uyg'onmagan bo'lardi.

Bu shunday yuz berdi.

Aravaning g'ildiragi chiqib ketdi. Aravani tuzatish uchun to'xtashlariga to'g'ri keldi.

Yosh zobitlardan bir nechtasi ana shundan foydalanib, uxlayotganida Gulliverning afti qanday qiyofaga kirganini ko'rmoqchi bo'ldilar. Ular otlarida arava yaqiniga bordilar, ulardan biri chap burun katagiga nayzasini suqdi. Gulliver burnini jiyirdi-da, qattiq aksirib yubordi.

– Ap-shu! – degan aks-sado eshitildi.

Zobitlar otlarining choviga niqtab, aravadan shataloq otgancha qochdilar.

Uyg'onib ketgan Gulliver aravakashlarning qamchilarini qarsillayotganini eshitib, uni qayoqqadir olib ketayotganlarini payqadi.

Ko'pik bosgan otlar chirmab tashlangan Gulliverni kun bo'yi Liliputiya yo'llari bo'ylab tortib bordilar. Arava yarim kecha degandagina to'xtadi-da, otlarni sug'orib, yem berish uchun ularni aravadan chiqardilar. Kechasi bilan aravaning ikki tomonida – besh yuztasi mash'ala ko'targan, besh yuztasi kamonini shay tutgan holda mingta gvardiyachi soqchilikda turdi. O'qchilarga Gulliver mabodo qimir etgudek bo'lsa o'sha zahoti besh yuzta o'q uzish buyurilgan edi. Tong otishi bilan arava yana yo'lga tushdi.

V

Shahar darvozasi yaqinidagi maydonda ikki burchagida minorasi bor, qarovsiz ko'hna qasr turardi. Qasrda allaqachonlardan beri hech kim yashamasdi. Liliputlar Gulliverni ana shu bo'sh yotgan qasr oldiga olib keldilar. Bu butun Liliputiyada eng katta bino edi.

Uning minoralari odam bo'yicha kelardi. Bosh eshigidan hatto Gulliverdek kattakon odam to'rt oyoqlagancha bemalol emaklab kirishi, marosimlar zalida esa bor bo'yicha qad rostlab tura olishi ham mumkin edi. Liliputiya imperatori Gulliverni shu yerga joylashtirmoqchi edi. Ammo Gulliver hali bundan bexabar edi. U aravasida yotar, hamma tomonlardan uning oldiga to'da-to'da liliputlar yopirilib kelmoqda edi. Otliq soqchilar qiziquvchilarni haydar, ammo shunga qaramay o'n mingdan ortiq jajji odam hali tang'ilgancha yotgan Gulliverning oyoqlari, tizzalari-yu ko'ksi bo'ylab izg'ib chiqishga ulgurgan edi.

Birdan uning oyog'iga nimadir urildi. Oyog'iga qaragan edi, yenglarini shimargan va qora peshgir tutgan bir necha liliputni ko'rdi. Ularning qo'llarida ushoqqina bolg'achalar yiltirardi. Saroy temirchilari Gulliverni zanjirband qilmoqda edilar. Ular qasr devoridan uning oyoqlariga bizda soat uchun yasaladigan zanjir yo'g'onligidagi to'qson bitta zanjir tortib, to'piqlariga urdilar-da, ularni o'ttiz oltita osma qulf bilan qulfladilar. Zanjirlar shunchalik uzun ediki, Gulliver qasr oldidagi maydonda sayr qilib yurishi, uyiga bemalol emaklab kira olishi mumkin edi. Temirchilar ishlarini tugatib, chetga chiqdilar. Soqchilar arqonlarni qirqib yubordilar, Gulliver o'rnidan turdi.

– E-eh! – deb qichqirdilar liliputlar. – Kuinbus flestrin! Kuinbus flestrin!

Liliputchasiga bu: «Tog‘ odam! Tog‘ odam!» degani edi.

Gulliver mahalliy aholidan bitta-yarimtasini bosib olmaslik uchun oyoqlarini ko‘tarib bosdi-da, atrofga razm tashladi. Umri bino bo‘lib bunday ko‘rkam mamlakatni ko‘rmagan edi. Bu yerdagi bog‘-u o‘tloqlar olachipor gulxonalarga o‘xshardi. Daryolar jilg‘a bo‘lib oqar, yiroqdagi shahar o‘yinchoqdek tuyular edi. Gulliver shu qadar mahliyo bo‘lib qolgan ediki, atrofiga poytaxtning deyarli butun aholisi yig‘ilganini sezmadi.

Liliputlar uning oyoqlari ostida uymalashar, poyabzalining to‘qalarini paypaslab ko‘rar, boshlarini shu qadar orqaga tashlab tikilardiki, shlyapalari tushib ketar edi.

Bolalar qaysi birlari tosh uloqtirib uni Gulliverning burnigacha yetkaza olishlari mumkinligi to‘g‘risida bahslashishardi. Olimlar o‘zaro Kuinbus flestrinning qayoqdan kelib qolganligi haqida mulohaza yuritishardi.

– Bizning eski kitoblarimizda yozilganki, – dedi bir olim, – ming yil muqaddam dengiz bizning sohilimizga mudhish maxluqni chiqarib tashlagan ekan. O‘ylaymanki, Kuinbus flestrin ham dengiz tagidan sho‘ng‘ib chiqqan.

– Yo‘q, – derdi unga javoban ikkinchi bir olim, – dengiz maxluqining bahaybat tishlari bilan quyrug‘i bo‘lishi kerak. Kuinbus flestrin oydan qulab tushgan.

Liliput donishmandlari dunyoda boshqa mamlakatlar ham borligini bilmas, hamma joyda ham liliputlar yashaydi, deb o‘ylar edilar.

Olimlar kallalarini chayqagan ko‘yi Gulliverning atrofida anchagacha aylanib yurdilar-u, lekin baribir

uning qayoqdan kelib qolgani to‘g‘risida bir qarorga kelolmadilar.

Qora ot mingan suvorilar nayzalarini o‘qtalib xaloyiqni haydadi.

– Peplam selyan! Peplam selyan! – deb qichqirardi suvorilar. Gulliverning ko‘zi g‘ildirakli oltin qutichaga tushdi. Qutichani oltita oq ot tortib kelmoqda edi. Uning yonida ham oq ot mingan, pat taqilgan oltin dubulg‘ali jajji odam chopib kelmoqda edi. Jajji odam to‘ppa-to‘g‘ri Gulliverning poyabzali oldiga keldi-da, otining jilovini tortdi. Ot pishqirib osmonga sapchidi. Shu ondayoq bir necha zobit suvorining ikki tomonidan yugurib keldi-da, otining jilovidan tutib, ehtiyot bilan Gulliverning oyog‘i ostidan nariga olib ketdi. Oq ot mingan suvori Liliputiyaning imperatori edi. Oltin karetada esa malika o‘tirardi.

To‘rtta mahram maysazorga bir laxtak baxmalni yozib, uning o‘rtasiga gugurt qutichadek keladigan kresloni qo‘ydi-da, kareta eshigini ochdi.

Malika tushdi-da, kresloga o‘tirib ko‘ylagini tuzatdi.

Atrofidagi oltin kursilarga uning kanizaklari o‘tirdilar. Ular shu qadar hashamatli kiyingan edilarki, butun maysazor zar, nuqra, turfa-turfa ipaklar bilan naqsh tikilib yozib qo‘yilgan libosdek bo‘lib ketdi. Imperator otidan sakrab tushib, Gulliverning atrofidan bir necha marta aylandi. Mulozimlari orqasidan ergashib yurardi. Imperatorni yaxshilab ko‘rib olish uchun Gulliver yonboshlab yotdi. Hazrati oliylari saroy a’yonlaridan kamida tirnoq bo‘yi baland edi. Uning bo‘yi ikki enli bo‘lib, Liliputiyada eng novcha odam hisoblansa kerak. Imperator qo‘lida gugurt cho‘pidan salgina uzunroq, yalang‘ochlangan qilich tutib turardi. Qilichning sopi bilan qinida brilliantlar

chaqnardi. Imperator hazrati oliylari boshini orqasiga tashlab, Gulliverdan nimanidir so'radi.

Gulliver uning savolini tushunmadi, ammo har ehtimolga qarshi kimligi-yu qayoqdan kelganini imperatorga gapirib berdi. Imperator kiftlarini uchirib qo'ya qoldi. Shundan keyin Gulliver xuddi o'sha gaplarini gollandchasiga, lotinchasiga, grekchasiga, fransuzchasiga, ispanchasiga, italyanchasiga va turkchasiga so'zlab berdi. Biroq Liliputiya imperatori bu tillarni bilmas ekan, shekilli, u Gulliverga bosh irg'ab, shartta egarga qo'ndi-da, Mildendo tomonga ot choptirib ketdi. Uning izidan imperator xonim ham kanizaklari bilan jo'nadi. Gulliver esa zanjirband itga o'xshab qasr oldida o'tirganicha qoldi.

VI

Kechga borib Gulliverning atrofini shaharning barcha aholisi-yu qo'shni qishloqlardagi dehqonlarning barchasi – kam deganda uch yuz chog'li liliputdan iborat olomon qurshab oldi.

Ulardan har qaysisi ham Kuinbus flestrin – Tog' odamning qanaqaligini ko'rgisi kelardi.

Gulliverni nayza, o'q-yoy va qilichlar bilan qurollangan soqchilar qo'riqlab turardi.

Ularga hech kimni Gulliverning yaqiniga yo'latmaslik, uning zanjirni uzib qochib ketmasligi uchun ogoh bo'lib turish haqida buyruq berilgan edi.

Qasr oldida ikki ming askar saf tortdi, ammo shunday bo'lsa-da, shahar ahlidan bir galasi saf orasidan yorib o'tdi. Birovlari Gulliverning poshnalarini tomosha qilar, boshqalari unga tosh otar yoki nimchasining tugmachalarini nishonga olib kamalakdan o'q uzar edilar.

Mo'ljalga olib otilgan o'q Gulliverning bo'ynini tirnab o'tdi, ikkinchi o'q esa chap ko'ziga tegishiga sal qoldi. Soqchilar boshlig'i bezorilarni ushlab, oyoq-qo'llarini bog'lagancha ularni Kuinbus flestringa topshirishni buyurdi. Bu har qanday boshqa jazodan dahshatli edi. Askarlar oltita liliputni chirmab bog'lab, nayzalarining orqasi bilan turta-turta ularni Gulliverning oyog'i ostiga haydab keldilar.

Gulliver engashib, ularning hammasini bir qo'li bilan ko'tarib oldi-da, kamzulining cho'ntagiga solib qo'ydi. Faqat bitta jajji odamnigina qo'lida olib qolib, uni ikki barmog'i bilan avaylab tutgancha ko'zdan kechira boshladi. Jajji odam Gulliverning barmog'iga yopishib oldi-da, jon holatda qichqirib yubordi. Gulliver jajji odamga achinib ketdi. Unga muloyimgina jilmaydi-da, liliputning qo'l-oyoqlarini chirmab turgan chizimchalarni qirqish uchun nimchasi cho'ntagidan qalamtaroshini oldi.

Gulliverning yiltiroq tishlarini, bahaybat pichog'ini ko'rgan liliput undan ham battar chinqirdi. Pastdagi xaloyiq vahimadan jimjit bo'lib qoldi. Gulliver esa chizimchalarni ohista, birma-bir qirqib, jajji odamni yerga qo'ydi. Keyin u cho'ntagida tipirchilayotgan liliputlarni ham navbatma-navbat bo'shatib yubordi.

– Glyum gleff Kuinbus flestrin! – deb qichqirdi olomon yoppasiga.

Liliputchasiga bu: «Yashasin Tog' odam!», degani edi.

Soqchilar boshlig'i esa yuz bergan voqealarning hammasini imperatorning shaxsan o'ziga ma'lum qilish uchun saroyga ikki mulozimini jo'natdi.

VII

Bu orada esa Belfaborak saroyining eng ovloq zalida imperator Gulliverni nima qilish kerakligini hal etish uchun maxfiy kengash chaqirgan edi. Vazirlar va maslahatchilar bir-birlari bilan to‘qqiz soatdan buyon bahslashmoqda edilar.

Birovlar Gulliverni tezroq o‘ldirish kerakligini aytishardi. Agar Tog‘ odam zanjirini uzib qochadigan bo‘lsa u butun Liliputiyani yanchib ketishi mumkin. Bordi-yu, qochmagan taqdirda ham imperiya dahshatli ochlik xavfi ostida qoladi, negaki u har kuni bir ming yetti yuz yigirma sakkiz liliputni to‘ydirish uchun kerak bo‘ladigan non-u go‘shtdan ortiqrod non va go‘sht yeydi. Buni maxfiy kengashga taklif etilgan bir olim hisoblab chiqqan, negaki u sanoqqa juda usta ekan.

Boshqalar Kuinbus flestrinni o‘ldirish uni tirik qoldirish bilan bab-barobar xavfli ekanini uqtirardilar. Shunday bahaybat jasad chirisa bormi, poytaxtdagina emas, butun mamlakat bo‘ylab o‘lat boshlanib ketishi mumkin. Davlat kotibi Reldressel imperatordan so‘z so‘rab, Gulliverni aqalli Mildendoning tevaragidan yangi qal’a devori olinmaguncha o‘ldirmay turish kerakligini aytdi. Gulliver bir ming yetti yuz yigirma sakkiz liliputdan ko‘proq non-u go‘sht yegani bilan, shunisi borki, ikki ming liliput bajaradigan ishni ado etishi mumkin. Bundan tashqari urush bo‘lib qolgan taqdirda Tog‘ odam mamlakatni beshta istehkomdan afzalroq himoya qilishi mumkin. Imperator chodir tutilgan taxtida vazirlarining gaplariga quloq solib o‘tirardi. Reldressel gapini tugatishi bilan u bosh silkib qo‘ydi. Hamma davlat kotibining so‘zlari unga ma’qul bo‘lganini payqadi.

ГДБ Узбекистан
ИНВ № 227716

Ammo shu vaqt Liliputiya butun flotining komandiri admiral Skayresh Bolgolam o'rnidan turdi.

– Tog' odam, – dedi u, – jahondagi odamlarning eng kuchlisi, bu rost. Xuddi shuning uchun ham uni mumkin qadar tezroq qatl qilish kerak. Axir u urush vaqtida Liliputiyaning dushmanlariga qo'shilib ketadigan bo'lsa bormi, o'shanda imperator gvardiyasining o'nta polki ham unga bas kelolmaydi. Hozircha u liliputlarning izmida turibdi, binobarin, vaqt g'animatida ish ko'rib qolish kerak.

Xazinachi Flimnon, general Limtok va sudya Belmaf admiralning fikriga qo'shildilar.

Imperator jilmaydi-da, admiralga qarab bosh silkidi – hatto Reldresselga silkiganidek bir marta emas, ikki marta silkidi. Bu nutq unga yana ham ko'proq yoqqani ko'rinib turardi.

Gulliverning taqdiri hal bo'lgan edi.

Ammo bu vaqt eshik lang ochilib, maxfiy kengash zaliga soqchilar boshlig'i jo'natgan ikki zobit yugurib kirdi. Ular imperator qarshisida tiz cho'kdilar-da, maydonda yuz bergan voqealarni mulozimga ma'lum qildilar. Zobitlar Gulliverning bandilarga qanday shafqat ko'rsatganini so'zlab bergach, davlat kotibi Reldressel yana so'z so'radi.

U yana uzundan-uzoq nutq so'zlab, unda Gulliverdan qo'rqishning hojati yo'qligini, imperatorga uning o'ligidan ko'ra tirigi ko'proq foyda yetkazishini ta'kidladi.

Imperator Gulliverni afv etishga qaror qildi, biroq undan mulozimlar hozirgina gapirib bergan bahaybat pichoqni, bir yo'la, mabodo tintuv vaqtida topilib qolgudek bo'lsa, har qanday boshqa qurollarini ham tortib olishni buyurdi.

VIII

Gulliverni tintish ikki amaldorga topshirildi.

Ular Gulliverga imperator undan nima talab qilayotganini imo-ishoralar bilan tushuntirdilar.

Gulliver ular bilan bahslashib o'tirmadi. U ikkala amaldorni qo'liga oldi-da, ularni avval kamzulining bir cho'ntagiga, keyin ikkinchi cho'ntagiga solib qo'ydi, so'ngra ularni cholvori va nimchasidagi cho'ntaklarga ko'chirdi.

Gulliver amaldorlarni bitta xufiya cho'ntagigagina yaqin yo'latmadi. U cho'ntagiga ko'zoynagi, durbini va kompasini yashirib qo'ygan edi.

Amaldorlar fonar, qog'oz, pero va siyoh ola kelgan edilar. Ular Gulliverning cho'ntaklarini tintish uchun soatdan ortiq mashg'ul bo'ldilar – buyumlarni ko'zdan kechirdilar va qayd-ro'yxat tuzdilar. Ishlarini tugatgach, Gulliverdan ularni oxirgi cho'ntagidan olib yera tushirib qo'yishni iltimos qildilar. Shundan keyin ular Gulliverga ta'zim qilib, tuzgan qayd-ro'yxatlarin saroyga olib jo'nadilar.

Qayd-ro'yxat quyidagicha edi:

1. Kishilar orasida eng bahaybati Tog' odam kamzulining o'ng cho'ntagida biz kattakon bir laxtak dag'al bo'z topdik, u hajmining kattaligi bilan Belfaborak zalining marosimlar xonasi uchun palos bo'lib xizmat qilishi mumkin edi.

2. O'ng cho'ntagida biz bahaybat kumush sandiq uchratdik. Uning qopqog'i shu qadar og'ir ekanki, o'zimiz ochishga chog'imiz kelmadi. Kuinbi flestrin bizning talabimiz bilan sandig'ining qopqog'ini ochgan edi, sandiq og'zigacha yirik sarg'ish payraxa bilan to'ldirilganini ko'rdik. Bu payraxalarning achchiqligidan ikkovimiz ham anchagacha betinim aksirdik.

3. Cholvorining o‘ng cho‘ntagida kattakon pichoq bor ekan, uzunligi eng novcha liliputdan ham ikki barobar ortiq.

4. Cholvorining chap cho‘ntagidan bizning o‘lkalarda uchramaydigan temir bilan yog‘ochdan yasalgan mashina topildi. U shu qadar katta va og‘ir ekanki, kuchimiz boricha urinib ko‘rganimiz bilan o‘rnidan qo‘zg‘ata olmadik. Bu hol mashinani har tomonlama ko‘zdan kechirishimizga yo‘l bermadi.

5. Nimchasining o‘ng tomonidagi ko‘krak cho‘ntagida bizga ma’lum bo‘lmagan qandaydir oq va silliq materialdan tayyorlab dastalangan mutlaqo bir xil, to‘rtburchak varaqlar bor ekan. Balandligi yarim odam bo‘yi, qalinligi uch quloch keladigan ana shu dastalangan varaqlar yo‘g‘on arqon bilan tikilgan. Biz ustki varaqlardan bir nechasini diqqat bilan ko‘zdan kechirdik va ularda qator-qator sirli qora belgilarni ko‘rdik. Taxmin qilamizki, bular bizga noma’lum alifboning harflari bo‘lsa kerak. Har bir harfi shapaloqdek keladi.

6. Nimchasining chap tomondagi ko‘krak cho‘ntagida biz kattaligi baliq tutadigan to‘rdan kichik bo‘lmagan, lekin tuzilishi jihatidan hamyonga o‘xshab ochilib-yopiladigan to‘r uchratdik. Ichida qizg‘ish, oqish va sarg‘ish metalldan yasalgan bir necha buyum bor ekan. Ular turli kattalikda bo‘lsa ham, ammo shakllari bir xil – g‘ildirak va yapasqi. Qizg‘ishlari – misdan yasalganga o‘xshaydi. Ular shu qadar og‘irki, ikkovimiz arang ko‘tardik. Oqishlari kumushdan bo‘lsa kerak – kichikroq. Ular jangchilarimizning qalpoqlariga o‘xshaydi. Sarg‘ishlari – chamasi, oltindan bo‘lsa kerak. Ular bizning likopchalardan kattaroq, biroq juda zalvorli. Mabodo bular asil oltindan bo‘lsa juda qimmat turishi aniq.

7. Nimchasining o'ng tomondagi pastki cho'ntagidan yo'g'on metall zanjir osilib turibdi, kumushga o'xshaydi. Bu zanjir cho'ntakka solib qo'yilgan, o'sha metalldan yasalgan kattakon g'ildirak buyumga ulab qo'yilibdi. O'zi qanday buyumligi noma'lum. Bir yuzasi xuddi muz kabi shaffof, undan doira bo'ylab joylashgan o'n ikkita qora belgi va ikkita uzun-uzun nayza yaqqol ko'rinib turibdi. Ana shu g'ildirak buyumning ichida, aftidan, qandaydir sirli maxluq o'tiradi, shekilli, tinimsiz tishlarini urishtiribmi, dumini uribmi taq-tuq tovush chiqaradi. Kuinbus flestrin bizga qisman so'z bilan, qisman qo'l harakatlari bilan tushuntirib berdi, ana shu metall quticha bo'lmasa ertalab qachon turishi-yu kechqurun qachon yotishi, qachon ish boshlashi-yu qachon tamomlashi kerakligini bilolmas ekan.

8. Nimchasining chap tomondagi quyi cho'ntagida biz saroy bog'ining panjarasiga o'xshagan narsa uchratdik. Bu panjaraning uchli chiviqlari bilan Tog' odam sochini tararkan.

9. Tog' odamning kamzuli bilan nimchasini tekshirib bo'lganimizdan keyin biz uning kamarini ko'zdan kechirdik. U qandaydir bahaybat hayvonning terisidan yasalgan. Uning chap tomonida o'rtacha odam bo'yidan besh marta uzunroq qilich, o'ng tomonida esa ikki xonali qop osilib turibdi. Ularning har birida uchtadan katta yoshdagi liliput joylashishi mumkin.

Xonalardan birida biz odam boshidek keladigan, anchagina silliq, zalvorli metall soqqalar uchratdik: ikkinchisi esa allaqanday anchagina yengil, uncha yirik bo'lmagan qora ushoqlar bilan limmo-lim to'ldirilgan. Biz ana shu ushoqlardan bir necha o'ntasini ko'tarib ko'rdik. Tog' odamni tintish

vaqtida topilgan buyumlarning aniq qayd-ro'yxati shundan iborat.

Tintuv vaqtida yuqorida nomi zikr etilgan Tog' odam o'zini odob bilan xotirjam tutdi».

Qayd-ro'yxat tagiga amaldorlar muhr bosib, shunday imzo chekdilar: Kleferin Frelon, Marsi Frelon.

IX

Ertasiga ertalab Gulliverning uyi oldida qo'shinlar saf tortdi, saroy ahli yig'ildi. A'yonlari-yu, vazirlar bilan imperatorning o'zi ham keldi. Shu kuni Gulliver imperatorga qurolini topshirishi kerak edi. Bir amaldor qayd-ro'yxatni baland ovoz bilan o'qir, ikkinchisi Gulliverning cho'ntagidan cho'ntagiga yugurib qaysi buyumlami chiqarish kerakligini ko'rsatar edi.

– Bir laxtak dag'al bo'z! – deb qichqirdi ro'yxatni o'qiyotgan amaldor Gulliver dastro'molini yerga tashladi.

– Kumush sandiq!

Gulliver cho'ntagidan tamakidonini oldi.

– Dastalab arqon bilan tikilgan silliq oq varaqlar.

Gulliver yon daftarchasini olib, tamakidonini yoniga qo'ydi.

– Bog' panjarasiga o'xshagan uzun buyum!

Gulliver tarog'ini olib qo'ydi.

– Qayish kamar, qilich, bir xonasida metall soqqalar, ikkinchisida qora ushoqlar bor qo'sh xonali qop!

Gulliver kamarini yechib, uni xanjari va o'q hamda o'q dori solingan xaltacha bilan birga yerga tashladi.

– Temir va yog'ochdan yasalgan mashina! Mis, kumush va oltindan yasalgan g'ildirak buyumlar

solingan, baliq tutadigan to'r! Bahaybat pichoq! G'ildirak metall quti!

Gulliver to'pponchasi, pul solingan hamyoni, qalamtaroshi va soatini olib qo'ydi.

Imperator avvalo qalamtarosh bilan xanjarni ko'zdan kechirdi, keyin esa Gulliverga to'pponcha qanday otilishini ko'rsatishni buyurdi. To'pponcha o'qlangan edi. Gulliver uni qo'liga oldi-da, osmonga qaratib o'q uzdi. Quloqni bitiruvchi gulduros yangradi.

Ko'pdan-ko'p odamlar hushdan ketib yiqildilar, imperator esa oppoq oqarib ketdi-da, yuzini qo'llari bilan yashirib, anchagacha ko'zlarini ochishga yuragi betlamadi. Tutun tarqalib, hamma osoyish topgach, Liliputiyaning hukmdori qalamtarosh, xanjar va to'pponchani aslahaxonaga olib ketishni buyurdi.

Boshqa buyumlarini Gulliverga qaytarib berishdi.

X

Gulliver yarim yilcha asirlikda yashadi. Oltita eng mashhur olim har kuni qasrga kelib unga liliput tilini o'rgatishdi.

Uch haftadan keyin u atrofidagilarning nima deyayotganlarini tushunadigan, ikki oydan keyin esa Liliputiya aholisi bilan o'zi ham gaplashadigan bo'lib qoldi. Birinchi darslaridanoq u o'zi uchun hamma narsadan zarur bo'lgan: «Hazrati oliylari, meni ozod qilishingizni iltijo etaman», degan jumlani yodlab oldi. U har kuni tiz cho'kib, bu so'zlarni imperatorga takrorlar, imperator esa doimo bir xil javob qaytarar edi:

– Lyumoz kelmin pesso desmor lon empozo!

Bu: «Toki men-u, mening imperiyam bilan totuvlikda yashash haqida menga qasamyod etmaguningcha seni ozod qilolmayman», degani edi.

Gulliver o'zidan talab qilingan qasamyodni istalgan daqiqada ado etishga tayyor edi. U jajji odamlar bilan mutlaqo urishmoqchi emasdi. Ammo imperator tantanali qasamyod marosimini kundan-kunga kechiktirmoqda edi. Liliputlar Gulliverga bora-bora ko'nikib, undan qo'rqmaydigan bo'lib qoldilar.

Ko'pincha kechqurunlari u qasrining oldida yerga uzala tushardi-da, beshtami, oltitami jajji odamga kaftida o'yin tushishga izn berardi. Mildendoga bolalar uning sochlari orasida bekinmachoq o'ynagani kelishardi. Hatto liliputlarning otlari ham Gulliverni ko'rganda pishqirmaydigan, sapchimaydigan bo'lib qoldi. Imperator gvardiyasining otlarini jonli tog'dan hurkmaslikka o'rgatish uchun ko'hna qasr oldida imkoni boricha, ataylab o'qtin-o'qtin chavandozlik mashg'ulotlari o'tkazib turishni buyurdi.

Ertalablari qo'shin va imperatorning xususiy sayisxonalaridagi otlarni Gulliverning oyoqlari ostidan olib o'tardilar.

Suvorilar otlarini uning yerda uzala yotgan qo'lidan sakrab o'tishga majbur qilishar, bir dovyurak chavandoz esa qachondir hatto uning zanjirband oyog'idan oshib o'tgan edi.

Gulliver haligacha zanjirband edi. Bekorchilikdan zerikib ish bilan shug'ullanishga kirishdi-da, o'zi uchun stol-stul va karavot yasadi. Buning uchun unga imperator o'rmonidagi eng yo'g'on daraxtlardan mingtachasini olib kelib berdilar.

Gulliver uchun ko'rpa-to'shakni eng yaxshi mahalliy ustalar tayyorlab berdilar. Ular qasrga liliputlar yotadigan olti yuzta oddiy to'shak olib

keldilar. Ular to'shaklarni bir yuz elliktadan ulab Gulliverning bo'yiga yarasha to'rtta katta to'shak yasadilar. Ularni qavatma-qavat to'shadilar, ammo baribir Gulliverning yonboshi yerga botar edi.

Unga ko'rpa bilan choyshabni ham shu tariqa tayyorlab berdilar. Ko'rpa yupqa chiqdi, issiq tutmasdi. Gulliver uchun nonushta, tushki va kechki ovqatlarni uch yuzta oshpaz pishirardi. Buning uchun qasr yonida butun boshli oshxonalar ko'chasi qurdilar – uning o'ng tomoni bo'ylab oshxonalar cho'zilib ketgan, chap tomonida esa oshpazlar oilalari bilan turishar edi.

Dasturxon atrofida bir yuz yigirmaga yetar-yetmas liliput xizmat qilardi.

Yigirmatacha jajji odamni Gulliver qo'li bilan stolga chiqarib qo'yardi. Qolgan yuztasi pastda ishlardi. Birovlari taomlarni zambil g'altakda yoki zambilda olib kelar, boshqalari stolning oyog'i tagiga vinoli bochkalarni dumalatib kelar edilar. Stoldan pastga pishiq arqonlari tortilgan, stoldagi jajji odamlar esa maxsus chig'irlar yordamida taomlarni yuqoriga tortib chiqarardilar.

Har kuni saharlab ko'hna qasrga butun boshli poda – oltita buqa, qirqta qo'y, qanchadan-qancha ushoq hayvonlardan haydab kelishardi.

O'tda pishirilgan buqa va qo'ylarni Gulliver odatda ikki bo'lak, hatto uch bo'lak kesardi. Kurka bilan g'ozlarni nimtalab o'tirmay butunicha chaynar, kaklik, loyxo'rak, bulduruq kabi ushoq parrandalarni esa bir yo'la o'ntalab, goho esa o'n beshtalab oshalar edi.

Gulliver ovqatlanayotganida gala-gala liliputlar atrofini qurshab, unga tikilib turar edilar. Bir marta hatto imperatorning o'zi malikasi, shahzoda o'g'il-